DOI: https://doi.org/10.64076/ap261109.12

Mykhailo Torchynskyi
Khmelnytskyi Scientific Research Forensic Centre of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine
Nataliia Torchynska
Khmelnytskyi Scientific Research Forensic Centre of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

PROBLEMS IN LINGUISTICALLY IDENTIFYING SIGNS OF CRIMINAL INFLUENCE IN TEXTUAL MATERIALS

Abstract. The paper examines how criminal influence is expressed in textual materials across functional styles of Ukrainian. It compares the representation of influence in fiction, correspondence, religious discourse, colloquial speech, the media, scholarship and formal legal texts. The analysis describes the contextual distinctions that matter for forensic linguistic interpretation.
Keywords: criminal influence, forensic linguistics, linguistic identification, functional styles, textual materials.

Михайло Торчинський
Хмельницький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна
Наталія Торчинська
Хмельницький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОЗНАК ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ В ТЕКСТОВИХ МАТЕРІАЛАХ

Анотація. Розглянуто, як ознаки злочинного впливу виявляються в текстових матеріалах різних функційних стилів української мови. Зіставлено художні, епістолярні, конфесійні, розмовні, публіцистичні, наукові та офіційно-ділові тексти. Окреслено значення контексту для судово-лінгвістичної інтерпретації.
Ключові слова: злочинний вплив, судова лінгвістика, лінгвістична ідентифікація, функційні стилі, текстові матеріали.

У "Тлумачному словнику української мови" слово "вплив" трактується як дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета, а також як сила влади чи авторитету [2]. Натомість у складі офіційного кримінально-правового поняття "злочинний вплив" семантика цієї лексеми трансформована, особливо після прийняття Закону України № 668-IX від 04.06.2020 року, спрямованого насамперед на протидію організованій злочинності та діяльності осіб у статусі "злодіїв у законі". Тепер, згідно з приміткою 1 до статті 255 Кримінального кодексу України (КК України),

злочинний вплив – це будь-які дії особи, яка завдяки своєму авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям здійснює вплив на протиправну діяльність (тобто спонукає осіб до вчинення кримінальних правопорушень, сприяє чи координує злочинну діяльність, здійснює інший регулятивні діяння на злочинне середовище) та розпоряджається майном і коштами (організовує або безпосередньо розподіляє кошти, активи чи інше майно, зокрема внески до спільного фонду, так званого "общака") [1].

У судовій та експертній практиці злочинний вплив характеризується сукупністю суб'єктивних та об'єктивних чинників, серед яких варто виокремити джерела впливу (це неформальний авторитет особи у злочинному середовищі, такий як, наприклад "злодій у законі", "кримінальний авторитет", "положенець" тощо), способи реалізації (прямі вказівки, рішення "розбірок", переконання, залякування, примус, надання "дозволів" на діяльність) та предмет регулювання (неформальне врегулювання суперечок, розподіл сфер впливу між злочинними групами, управління акумульованими фінансовими ресурсами).

Як бачимо, поняття "злочинний вплив" перегукується із злочинною діяльністю, яку ми вже описували [3], і воно є значно вужчим і більш специфічним, адже якщо "діяльність" – це процес, то "вплив" – це інструмент влади у кримінальному світі. Різниця між злочинними діяльністю і впливом проявляється і у сфері виконання (у першому випадку людина сама вчиняє злочин, а у другому – дає наказ це зробити), суб'єктності (злочинцем може бути будь-яка шахрай, злодій чи інша якась особа, а лідером – переважно кримінальні авторитети), інструментарії (діяльність пов'язана зі зброєю, хитрістю, технікою, а вплив – зі страхом, авторитетом, традиціями кримінального світу).

Розбіжності щодо трактування впливу, зокрема злочинного, проявляються і на рівні функційних стилів української мови, яких переважно виокремлюють сім.

У **художньому** стилі злочинний вплив перестає бути суто правовою категорією й перетворюється на етико-психологічний конфлікт, сюжетний рушій та засіб розкриття характерів. Злочинний вплив здебільшого вербалізується через розгалужену систему метафор, символів і тропів. Автори зображують не лише факт тиску, а й внутрішню боротьбу жертви чи виконавця, психологічне придушення волі, маніпуляції страхом, сумлінням або боргом. Для правдивого зображення кримінальних "авторитетів" або підпорядкованих їм осіб письменники поєднують художній опис з елементами жаргону, кримінального арго, підтекстових погроз та інших засобів.

В **епістолярії** злочинний вплив фіксується в його персоналізованій, су'єктивній та найчастіше прихованій (або, навпаки, відвертій) формі, оскільки листування відображає безпосередні стосунки між адресантом і адресатом. Якщо лист або повідомлення пише особа, яка здійснює злочинний вплив, мовленнєві

акти часто позбавлені прямої погрози (використовуються непрямі вказівки, еліпсиси, прохання, що читаються як накази), а у приватних листах чи щоденниках осіб, які зазнають злочинного впливу, це поняття виражається через емоційну лексику, фіксацію переживань, каяття чи безпорадності.

У **конфесійному** стилі злочинний вплив розглядається через призму релігійно-етичних категорій, гріха, спокуси та протиставлення Божому закону. Тексти проповідей чи духовних настанов орієнтовані на викриття неформальних виправдань злочину. Злочинний вплив інтерпретується як рабство перед гріхом чи перед "хибними авторитетами", яким протиставляється духовна свобода та дотримання Заповідей.

Розмовно-побутовий стиль, зокрема кримінальний жаргон, – це безпосередній шар мовлення, у якому злочинний вплив існує в реальному житті: у комунікації між представниками криміналізованого середовища або під час розмов, зафіксованих у матеріалах НСРД (прослуховування, листування). Активно використовуються жаргонізми та субкультурні маркери, а також непрямі мовленнєві акти (наприклад, посилання на авторитет особи).

У **публіцистичному** стилі (у медіатекстах) злочинний вплив перестає бути виключно сухим юридичним терміном і набуває суспільно-політичного та оцінного значення. Використовується оцінна лексики та метафори; часто акцентується на наслідках злочинного впливу для суспільства та держави, таких як зрощування криміналітету з владними або правоохоронними структурами, корупційні схеми, залякування бізнесу.

У **наукових** працях злочинний вплив аналізується як соціально-правове, кримінологічне і мовленнєве явище, зокрема розглядається як деструктивний соціально-психологічний та комунікативний механізм. Описуються його елементи: суб’єкт, об’єкт, криміногенні чинники, психологічні механізми підкорення, а також лінгвістичні маркери поширення такого впливу в тексті.

У **законодавчому** підстилі **офіційно-ділового** стилю злочинний вплив трактується як правова категорія (термінологічна одиниця) з чітко окресленим дефініційним обсягом і максимальною точністю, однозначністю, відсутністю емоційності та використанням стандартизованих синтаксичних конструкцій.

У **юридичному** підстилі, до якого належать і висновки експертів-лінгвістів, нормативно-правове визначення впливу поєднується з описом конкретної матеріальної картини правопорушення, однак експерт має пам’ятати, що правова кваліфікація поняття "злочинний вплив" є юридичною оцінкою, яка належить до виняткової компетенції слідчого, прокурора і суду. Тому в експертному висновку це явище описується через лінгвістичні та комунікативні категорії. Замість оцінного юридичного поняття "злочинний вплив" досліджуються мовленнєві

дії (акти), інтенції (наміри) та смислова спрямованість висловлювань; визначається наявність мовленнєвих актів наказу, вказівки, розпорядження, вимоги, прохання-вимоги, заклику, поради-вимоги; характеризується асиметрія комунікативних ролей (коли один учасник виступає як домінувальний суб'єкт, а інший – як підпорядкований адресат; аналізуються висловлювання, які містять погрозу, ультиматум тощо; з'ясовується, до яких саме дій спонукають адресата (передавати кошти, майно, ухвалити певне рішення у конфлікті тощо). Таким чином, експерт-лінгвіст залишається в межах семантико-текстуального та комунікативно-дискурсивного аналізу, забезпечуючи належне наукове підґрунтя для подальшої юридичної кваліфікації матеріалів справи.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protsesualniy_kodeks_ukraini_stattya_242 (дата звернення: 26.10.2026).

2. Тлумачний словник української мови. URL : https://slovnyk.ua (дата звернення: 26.10.2026).

3. Торчинський М. М. Проблеми лінгвістичної ідентифікації ознак злочинної діяльності в текстових матеріалах. *Семантико-текстуальні дослідження судової лінгвістичної експертизи в умовах воєнного часу: особливості призначення й проведення* : матеріали міжвідомчого науково-практичного семінару. Київ : В-во ІСТЕ СБУ, 2026. С. 142–146.